
MUZEOLŠKO ŠKOLOVANJE U HRVATSKOJ - VAŹNOST, RAZVITAK I POSLJEDICE

(Trebala je trećina stoljeća da se od poslijediplomskog dođe do široke skale muzeoloških obrazovnih programa.)

IVO MAROEVIĆ □ Filozofski fakultet, Katedra za muzeologiju, Odsjek za informacijske znanosti, Zagreb

“Kad je prije gotovo četrdeset godina, početkom šezdesetih godina 20. stoljeća prof. dr. Božo Težak utemeljio Centar za poslijediplomski studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti (CSBIDZ) (1964. god.)”

“Povezivanje bibliotekarstva i informacijskih znanosti kasnije će postati normalnom pojavom u anglosaksonskom svijetu¹ pokazujući time da su intencije prof. Težaka bile ispravno usmjerene.”

¹ Izdavačka kuća Routledge će 1997. izdati knjigu “International Encyclopedia of Information and Library Science” (uredili: John Feather i Paul Sturges).

UVOD. Studij muzeologije na Sveučilištu u Zagrebu najstariji je studij te vrste u ovom dijelu Europe. Istovremeno je s osnivanjem Odsjeka za muzejske studije u Leicesteru (Department of Museum Studies), prethodi nizu studijskih programa MTI (Museum Training Institute iz Bradforda, Velika Britanija), kao i jednom od danas najpoznatijih muzeoloških studija u okviru Reinwardt Academie iz Leidena (danas Amsterdam), Nizozemska. Treba reći da taj program prethodi gotovo čitavom nizu prestižnih muzeoloških studijskih programa u skandinavskim zemljama. Jedino su Portugal, Engleska, Francuska, Njemačka i Češka zemlje u kojima je takav studij postojao ranije i ima dulju tradiciju.

Taj je studij počeo specifičnom i do tada u svijetu jedinstvenom povezanošću s bibliotekarstvom, dokumentalistikom i informacijskim znanostima, jer su takvi povezujući trendovi u Hrvatskoj u to vrijeme bili vrlo zreli i nadilazili su usko specijalističke ponude velikog dijela europskih zemalja. To je rezultiralo činjenicom da je u Hrvatskoj muzeologija priznata kao samostalna znanstvena disciplina u okviru informacijskih znanosti još tamo ranih 80-ih godina 20. stoljeća i stoga je Hrvatska jedna od rijetkih zemalja u kojima je muzeologija izjednačena s većinom ostalih akademskih disciplina.

Razvitak studija muzeologije pokazuje određene zakonitosti iako počinje na 3. stupnju, što je neuobičajeno, ali je u trenutku osnivanja studija bila jedina legalna mogućnost. Kasniji razvojni stupnjevi ukazuju na postupno normaliziranje i svodenje studija muzeologije u okvire ostalih visokoškolskih studijskih programa u Hrvatskoj. Početak u Jugoslaviji, a nastavak u samostalnoj Hrvatskoj imao je određenog utjecaja na dimenziju studija, ali ne i na njegov kvalitativni razvitak.

PRVI MUZEOLŠKI STUDIJ U HRVATSKOJ U TADAŠNJOJ JUGOSLAVIJI - POSLIJEDIPLOMSKI STUDIJ U OKVIRU CENTRA ZA POSLIJEDIPLOMSKI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA, DOKUMENTACIJE I INFORMACIJSKIH ZNANOSTI (CSBIDZ). Kad je prije gotovo četrdeset godina, početkom šezdesetih godina 20. stoljeća prof. dr. Božo Težak utemeljio Centar za poslijediplomski studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti (CSBIDZ) (1964. god.) koji je od 1967. godine gotovo do 1990. godine djelovao u okviru Referalnog centra Sveučilišta u Zagrebu, teško da je tko mogao predvidjeti revolucionarnu promjenu u odnosu na položaj i ulogu informacijskih znanosti koje su se tada počele oblikovati diljem svijeta. Prateći razvitak nove tehnologije obrade podataka koja je otvarala niz neslućenih mogućnosti u spoznaji i značenju informacija, informacijske su znanosti počele zauzimati svoj novi položaj i stvarati novu razinu u odnosu na temeljne znanstvene discipline. Prof. B. Težak kao kemičar i profesor Fizikalne kemije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pokušao je teoretski osmisliti i praktički ostvariti novi položaj informacijskih znanosti koje su tražile drugu razinu djelovanja od one na kojima su se temeljile temeljne znanstvene discipline. On je krenuo sa studijem specijalnog bibliotekarstva na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. Kasnije je nastavio, što nije čudno, prema utemeljenju novog interdisciplinarnog sveučilišnog studija koji je svoje ostvarenje doživio u Centru za poslijediplomski studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti (Muljević, 1981:1-4). U tom je centru uspostavljena veza između bibliotekarstva koje se bavilo knjigama i publikacijama kao izvorima informacija i nositeljima znanja, dokumentacije koja je nužno pratila sve istraživačke procese bilježići tijekom procesa i njihove rezultate i postajući tako novim izvorom informacija i informacijskih znanosti koje su postale sintagma za bavljenje informacijama bez obzira na njihovo podrijetlo i nositelje. Povezivanje bibliotekarstva i informacijskih znanosti kasnije će postati normalnom pojavom u anglosaksonskom svijetu¹ pokazujući time da su intencije prof. Težaka bile ispravno usmjerene.

Već se je na početku djelovanja toga studija muzeologija, koja je do 1966. bila pomoćni predmet na

filozofskim fakultetima, uključila kao ravnopravni činitelj, postavši jedan od 5 smjerova studija, zahvaljujući prvenstveno angažmanu dr. Antuna Bauera, koji je kao direktor Muzejskog dokumentacionog centra procijenio da je vrijeme da muzeologija krene prema sveučilišnim nastavnim programima, a da je Težakov studij idealno mjesto za uključivanje muzeologije u sferu informacijskih znanosti. Iako to tada nije bilo eksplicitno rečeno, taj je studij muzeologiju usmjerio prema odvajanju od temeljnih znanstvenih disciplina unutar kojih je do tada djelovala kao pomoćna disciplina. Muzeologija je do tada bila pomoćni predmet u okviru studija povijesti umjetnosti, dijelom arheologije i etnologije i usputni praktični segment prirodnih znanosti (prirodoslovlja, mineralogije, paleontologije i sl.). Muzeologija je tako postala jedan od segmenata začetka novog metapodručja znanosti nastojeći pridonijeti kompleksnosti područja svojim pristupom interpretaciji pretežno materijalne kulture kao izvora informacija. Antun Bauer prihvatio je Težakovu koncepciju shvaćajući da je došlo vrijeme da se široki fond informacija koji se stvara, čuva i komunicira u muzejima pokuša teoretski razumjeti i proučavati na razini koja je zajednička svim disciplinama informacijskih znanosti, što će se u kasnijoj definiciji informacijskih znanosti potvrditi. Svojim iskustvom u osnivanju i vođenju Muzejskog dokumentacionog centra Bauer je otvorio novo poglavlje u pristupu muzeologiji. Muzejski je dokumentacijski centar u Zagrebu prethodio osnivanju ICOM-ova dokumentacijskog centra u Parizu² ukazujući na nužnost utemeljivanja dokumentacijske baze muzejske djelatnosti koja će poslužiti kao nukleus budućih izvora informacija za muzejsku djelatnost.

U tom trenutku ICOM, kao jedinstvena međunarodna muzejska organizacija, nema posebno definiran niti razvijen odnos prema školovanju muzejskog osoblja. ICTOP je utemeljen 1968. (Maroević, 1983:65). ICO-FOM će se utemeljiti deset godina kasnije 1976., čime će se zaključiti empirijsko - deskriptivna faza u razvitku muzeologije (van Mensch, 1992:6-7, Maroević, 1993:54-57). Još uvijek su nazočne dileme o teoretskoj i praktičnoj dimenziji muzeologije. Šezdesete su godine značajne jer će ICOM na 7. generalnoj konferenciji u New Yorku 1965. godine zaključiti da teoretsku muzeologiju valja razvijati na sveučilištima u okviru tečajeva za školovanje muzejskog osoblja (Maroević, 1993:56).

Zagrebački studij pokazuje novi način pristupa muzeologiji koji će doći do izražaja u Bauerovu nastupnom predavanju, održanom 13. prosinca 1966. (Bauer, 1983:190) a objavljenom u Muzeologiji br. 6. iz 1967. godine, gdje će se Bauer založiti da muzealni zbirni fond postane središtem interesa muzeologije, a muzejski predmet žarištem informacijskih sadržaja razlažući višeslojnost njegova značenja kao subjekta i objekta u zbirci i na izložbi. Time se interes za muzejsku instituciju postupno stavlja u drugi plan, čime se postupno mijenja stanovište izraženo na Regionalnome muzej-

skom seminaru UNESCO-a, održanom 1958. u Rio de Janeiru, gdje se muzeologija bila definirala kao grana znanja koja proučava ciljeve i organizaciju muzeja (Mensch, 1992:7, Maroević, 1993:55). Bez obzira na to što će nastavni programi muzeologije na zagrebačkom studiju i dalje održavati ravnotežu između tradicionalne muzeologije koja se bavila djelovanjem muzeja i muzeografskim poslovima i novih putova specijalne muzeologije i odnosa prema kulturnoj i prirodnoj baštini, njihova vezanost uz informacijske znanosti djelovat će prema sve većem naglašavanju informacijskih sadržaja utvrđivanjem, nastankom i obradom informacija u muzejima.

Analize studija pokazuju da je u prvih nepunih dvadeset godina rada (do 1983. godine) poslijediplomski studij muzeologije upisalo 229 studenata, od kojih je magistriralo 59, što će reći oko 25 posto (Podunavac-Škvorc, 1983:319). Teme obranjenih magistarskih radova ukazuju pretežno na istraživanje rada pojedinih muzeja, pojedinih tema muzejskog rada, s vrlo malo teoretskih radova i onih koji bi integrativno djelovali na području informacijskih znanosti. Tako se najviše radova bavilo problematikom pojedinih muzeja i zbirki (21), zatim istraživanjima i muzeološkim prikazima neke specifične tematike (13), poviješću muzeja i zbirki (9), problematikom zaštite spomenika kulture i prezentacijom ili muzeološkom uporabom pojedinih lokaliteta (9) ili problemima zaštite prirode i prirodnih lokaliteta (5), a malo ih se bavilo problemima muzejske komunikacije (5), inventarima, muzejskim knjižnicama i informacijama u muzejima (5), da bi na dnu bio interes za muzejsku službu i mreže muzeja (2). Većina od 69 magistara muzeologije, koji su magistrirali do 1993. godine (Podunavac-Škvorc, 1994:46) uglavnom se kasnije nije bavila muzeološkim istraživanjima niti publiciranjem posebnih muzeoloških tema. Oni su uglavnom (barem što se tiče onih iz Hrvatske) korektno obavljali svoj posao muzejskog stručnjaka objavljujući radove uglavnom iz svoje specijalnosti. Iznimke su Žarka Vujić, koja je kasnije doktorirala muzeologiju i sada je docent na studiju muzeologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, i donekle Ljiljana Kolečnik, koja je svoj interes usmjerila prema istraživanju likovnih umjetnosti i njihove dokumentacije kao povjesničarka umjetnosti.

Poslijediplomski studij muzeologije, vezan uz informacijske znanosti, bio je prvi studij ove vrste u ovom dijelu Europe. Bio je izrazito popularan u čitavoj negdašnjoj Jugoslaviji. Broj upisanih studenata iz Hrvatske bio je najveći, što je i logično, ali nije prelazio 50 posto svih upisanih studenata niti ih je diplomiralo 50 posto od ukupno diplomiranih magistara.

Podaci iz 1983. godine govore da je od ukupno 229 upisanih studenata bilo njih 114 iz Hrvatske, 72 iz Srbije (33) s Vojvodinom (32) i Kosovom (7), 14 iz Crne Gore, 13 iz Bosne i Hercegovine, 12 iz Makedonije i 3 iz Slovenije, dok je 1 student bio iz Sirije. Diplomiralo ih je u nešto različitom omjeru 28 iz Hrvatske, 17 iz Srbije

“Antun Bauer prihvatio je Težakovu koncepciju shvaćajući da je došlo vrijeme da se široki fond informacija koji se stvara, čuva i komunicira u muzejima pokuša teoretski razumjeti i proučavati na razini koja je zajednička svim disciplinama informacijskih znanosti, što će se u kasnijoj definiciji informacijskih znanosti potvrditi.”

² Muzejski dokumentacioni centar u Zagrebu počinje djelovati 1955. godine, a utemeljuje se kao ustanova 1968. ICOM-ov dokumentacijski centar osniva se početkom šezdesetih godina u Parizu (Maroević, 1993:55).

(5) s Vojvodinom (10) i Kosovom (2), 2 iz Crne Gore, 5 iz Bosne i Hercegovine, 6 iz Makedonije, nitko iz Slovenije i 1 iz Sirije, s time da treba reći da je 14 studenata magistriralo u drugim smjerovima s radovima koji velikim dijelom sadržajno zadiru u muzeologiju (Podunavac-Škvorc, 1983:319).

Apsolutno je najviše studenata upisalo studij akademske godine 1970./71. i to njih 56, dok se svih ostalih godina broj upisanih studenata kreće od 2 do 26 godišnje. Logično je da je i najviše magistara iz generacije 1970./71. Njih je magistriralo 18, dok se broj magistara upisanih drugih akademskih godina kreće od 3 do 8 po akademskoj godini (Podunavac-Škvorc, 1983:319). Ovaj je studij odigrao ogromnu ulogu u školovanju muzealaca u bivšoj Jugoslaviji, jer je koncentrirao raspoloživo predavačko znanje i povezo ga s prihvatljivim režimom studija. Zanimljivo je da je jedino negdašnja Republika Slovenija ostala izvan ovog trenda, jer je na Univerzitetu "Edvard Kardelj" u Ljubljani djelovao studij muzeologije na kojem je obranjen prvi doktorat iz muzeologije na području bivše Jugoslavije 29. siječnja 1983. Doktorirao je Vlado Horvat, muzeolog iz Slavonije, s temom *Mreža muzeja i galerija na području Slavonije i Baranje* (Bauer, 1983:275). Zanimljivo je napomenuti da je on bio i prvi magistar muzeologije na zagrebačkom poslijediplomskom studiju koji je magistarski rad obranio 11. srpnja 1969. pod naslovom *Muzeološki prikaz turskog razdoblja za područje Zavičajnog muzeja u Vukovaru* (Podunavac-Škvorc, 1983:306).

Krajem 80-ih godina uslijed promjene zakonskih propisa o visokom školstvu poslijediplomski studij informacijskih znanosti prenosi se u Varaždin u okvir Fakulteta organizacije i informatike, gdje postupno nestaje. Novi poslijediplomski studiji na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Fakultetu organizacije i informatike u Varaždinu preuzimaju sve smjerove negdašnjeg CSBIDZ-a tako da se bibliotekarstvo, muzeologija, arhivistika, dokumentalistika i društveno-humanistička informatika razvijaju u Zagrebu, a klasična gospodarska informatika u Varaždinu. Jedan se dio tog usmjerenja razvija na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, tako da cjeloviti i integrirani poslijediplomski studij informacijskih znanosti sa svojim klasičnim usmjerenjima postaje dio prošlosti.

Još tamo davne 1983. godine odlukom Zajednice Sveučilišta Hrvatske informacijske se znanosti priznaju kao akademska disciplina, odnosno znanstveno polje u okviru područja društvenih znanosti (Maroević, 1988:27), s time da ulaze u klasifikaciju znanosti sa svim svojim granama: društveno-humanističkom informatikom, muzeologijom, bibliotekarstvom, dokumentalistikom i arhivistikom, komunikologijom i leksikografijom, čime se nije samo popunila šupljina u strukturi znanosti već i otvorila legalna mogućnost osnivanja klasičnih dodiplomskih, poslijediplomskih i doktorskih studija na postojećim fakultetima u čitavom dijapazonu informacijskih znanosti.

RAZNOVRNSI STUDIJI MUZEOLOGIJE NA FILOZOFSKOM FAKULTETU SVEUČILIŠTA U ZAGREBU.

Taj pomak u studiju muzeologije nije nažalost dokumentiran na način kako je to učinjeno s dotadašnjim poslijediplomskim studijem, pa je teže pratiti njegove formalne brojčane efekte. Usporedno s postupnim zamiranjem poslijediplomskog studija informacijskih znanosti, što ga je pokrenuo prof. Božo Težak, na Filozofskom je fakultetu u Zagrebu 1984. godine utemeljena Katedra za muzeologiju u okviru Odsjeka za informacijske znanosti. Ona najprije razvija dodiplomski studij koji kreće 1986. godine (Maroević, 1993:64) i preuzima tradiciju i dio sadržaja ranijeg Težakovog poslijediplomskog studija. Naime, studij na smjerovima Odsjeka za informacijske znanosti razvija zajedničku temeljnu jezgru informacijskih znanosti koja je precizno definirana u procesu priznavanja informacijskih znanosti kao akademske discipline.³ Ta se jezgra provlači kroz prve dvije godine studija, s time da se u zadnje dvije godine studija razvijaju studijski programi po smjerovima koji uglavnom ponavljaju već ranije usvojenu podjelu na: arhivistiku, bibliotekarstvo, društveno humanističku informatiku i muzeologiju, s time da se dokumentalistika nikad nije razvila kao samostalni smjer. Njezini su predmeti i sadržaji bili integrirani dijelom u zajedničku jezgru, dijelom u pojedine dijelove studijskih programa pojedinih aktivnih usmjerenja.

Muzeologija pokušava sukladno mogućnostima programa (raspoloživog broja sati u semestru s obzirom na dvopredmetni studij) pratiti temeljne odrednice ICOM-ova zajedničkog temeljnog obrazovnog programa za profesionalno muzejsko školovanje koji je usvojen 1971. godine, a revidiran i dopunjen 1979. godine (Maroević, 1993:65). Čitav sustav pokušava zadržati sva pozitivna iskustva dotadašnjeg muzeološkog školovanja i povezati ga s dosezima na međunarodnom planu, koji evidentno pokazuju ubranu razvojnu liniju od početka osamdesetih godina 20. stoljeća.

Sukladno zakonskoj osnovi i organizaciji studija na hrvatskim sveučilištima, utemeljivanje muzeologije kao samostalne discipline omogućilo je razvijanje svih oblika visokoškolskog obrazovanja. U tom je kontekstu Filozofski fakultet u Zagrebu zadržao sve dotadašnje oblike preliminarnog muzeološkog obrazovanja u okviru studijskih grupa povijesti umjetnosti, etnologije i arheologije. Predmet muzeologije je tamo i dalje ostao pomoćni predmet kojim se studentima navedenih disciplina daju temeljna znanja o sve tri muzeološke razine, s time da je naglasak na povijesnoj i teorijskoj razini, dok se elementarnoj muzeografskoj razini ostavlja relativno malen domet. Temeljni je naglasak na već spomenutom dodiplomskom studiju koji nosi zajedničku jezgru s ostalim granama informacijskih znanosti. Treća razina temeljnog muzeološkog dodiplomskog obrazovanja otvara od 1988. godine mogućnost upisa na dopunski muzeološki studijski program (Maroević, 1993:64) koji se pridodaje bilo

³ Teorijsku jezgru informacijskih znanosti sačinjavaju: znanost i teorija informacija, teorija informacijskih sustava, teorija odlučivanja, komunikologija, strukturiranje i organiziranje informacija, oblikovanje baza podataka, informacijsko-dokumentacijski sustavi, teorija klasifikacije i semiotika (Maroević, 1993:189).

kojem od temeljnih dodiplomskih programa bilo koje znanstvene discipline na bilo kojem fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Diploma je tog dopunskog studija uvjetovana diplomom temeljnog studija, dok je program studija isključivo muzeološki usmjeren bez uključivanja zajedničkih programskih osnova informacijskih znanosti. To znači da se taj program veže kao dopuna temeljnim znanjima matične discipline, ali na svim muzeološkim razinama: povijesnoj, strukturalnoj i onoj aplikativnoj. On širi mogućnosti muzeoloških aplikacija na prirodne i tehničke znanosti, pravo, ekonomiju, umjetničke akademije, komunikologiju, novinarstvo i srodne discipline. Zanimljivo je da je odziv do sada bio najbrojniji sa studija novinarstva i komunikologije, a zatim s Muzičke akademije, prava, zemljopisa i ekonomije. Studenti prirodnih i tehničkih znanosti još nisu uočili prednosti ovog načina pripreme za rad u prirodoslovnim i tehničkim muzejima.

Nova struktura studija omogućila je da se poslijediplomski studij informacijskih znanosti na smjeru muzeologije počne dubinski baviti muzeološkim fenomenima na svim razinama. Širina studija koja uključuje interpretaciju i brigu za baštinu, muzeologiju izvan muzeja i niz specifičnosti u vezama strukturalne (teoretske) i aplikativne (muzeografske) razine muzeologije bitno je različita od one ranijeg poslijediplomskog studija, koji je tada kad je osnovan bio jedina mogućnost muzeološkog obrazovanja u Hrvatskoj. Poslijediplomski studij sada istražuje i raspravlja o rezultatima rada na istraživačkim projektima i priprema je za kvalitetne doktorske disertacije.

Napokon, ovako strukturiran studij logično završava doktorskim studijem i izradom doktorskih radova za koje više nije potrebno, kao što je to bilo kod prvih doktorata iz muzeologije, otići na sveučilište u susjednu Sloveniju da bi se postigao završni stupanj znanstvenog bavljenja određenom muzeološkom temom u okviru određenih razina muzeološkog školovanja.

Iako broj doktorata iz muzeologije na našem zagrebačkom studiju nije velik, dovoljno je spomenuti onaj Petera van Menscha *Towards Methodology of Museology* (1993. god.) i Žarke Vujić *Pojam muzeja i oblici sabiranja u Hrvatskoj u XVII. stoljeću* (1998. god.) da bi se prepoznao raspon mogućih doktorskih teza.

Ovako strukturiran muzeološki studij na Filozofskom fakultetu u Zagrebu ima oko stotinu studenata godišnje na najnižoj razini, onoj u kojoj se muzeologija tretira kao pomoćni predmet u studiju temeljnih humanističkih disciplina u polju povijesnih znanosti. Oko petnaest studenata godišnje upisuje dodiplomski studijski program muzeologije kao dvopredmetni studij u okviru Filozofskog fakulteta, a do deset studenata godišnje dopunski studij muzeologije uz normalni redoviti studijski program. Oko deset studenata godišnje upisuje poslijediplomski studij muzeologije, dok se za prijave doktorata ne može definirati čitljiv ritam interesa. Cijeli taj studijski program, uza zajedničke predmete informa-

cijskih znanosti i neke druge zajedničke programske osnove, na razini muzeološkog usmjerenja vode 2 redovita profesora, 1 docent i 2 asistenta/znanstvena novaka kao redovito zaposleni na Katedri za muzeologiju i 1 gost profesor s Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Svi oni imaju znanstveno muzeološko obrazovanje. Kad je Katedra za muzeologiju utemeljena 1984. godine bio je zaposlen samo 1 izvanredni profesor. Iako se je i ranije osjećao nedostatak u povezivanju s muzejskom praksom, u zadnjih nekoliko godina studenti imaju obveznu praksu u zagrebačkim muzejima i galerijama, što olakšava njihovo kasnije uključivanje u muzejski rad.

Početak 21. stoljeća Bolonjskom se deklaracijom pokušava stvoriti komparabilnost među sveučilišnim studijima u Europskoj uniji, posredno u čitavoj Europi, kako bi se omogućilo lakše priznavanje diploma i njihovo važenje u većem dijelu europskih zemalja.

Hrvatska su sveučilišta pristupila promjenama nastavnih planova i programa kako bi zadovoljila kriterije iz Bolonjske deklaracije. To predstavlja stanoviti izazov za studij muzeologije, jer se trostupanjskom strukturom sveučilišnih studija dovode pod znak pitanja neke od temeljnih postavki dosadašnjih studijskih programa, posebice onaj dio koji razlikuje zajedničke programske osnove informacijskih znanosti od usmjerenja prema pojedinim granama, među kojima je i muzeologija. Posebice je delikatna odnos dodiplomskog i poslijediplomskog studija koji će morati u okviru trogodišnjeg dodiplomskog studija uza zajedničke predmete unijeti i niz specijalističkih muzeoloških predmeta koji bi postali osnova za obavljanje određenih radnih zadataka u muzejima, ali i kao priprema za poslijediplomski i kasniji doktorski studij.

RAZVITAK I POSLJEDICE. Gledamo li razvitak muzeološkog školovanja na Zagrebačkom sveučilištu u proteklih gotovo četrdeset godina, možemo zapaziti neke zakonitosti razvitka, ali i neke posebnosti tog studija. Studij je započeo na poslijediplomskoj razini i to na razini Sveučilišta izvan striktnih podjela koje su karakterizirale sveučilišni studij u Zagrebu, organiziran po fakultetima. Ta sveučilišna razina, bez obzira na neke formalne nedostatke, uklonila je stroge barijere između pojedinih znanstvenih područja i disciplina koje su posredno mogle djelovati na studij muzeologije u okviru studija bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti. Dvadeset je godina bilo dovoljno da taj studij pokaže sve svoje prednosti, ali i određene mane u odnosu na postojeće visokoškolske studije, posebice u odnosu na pripremnu dodiplomsku i kasniju doktorsku razinu. On je popunjavao praznine u tom području koje se utemeljivalo, koje nije imalo jasno definiranih uzora ni pravila u nas ni u svijetu. Što se tiče muzeologije, studij je nastao usporedno s nastajanjem prvog međunarodnog prijedloga nastavnog programa, usporedno s nastajanjem i djelovanjem prvih međunarodnih ICOM-ovih komiteta koji su se počeli baviti muzeologijom i

“Nova struktura studija omogućila je da se poslijediplomski studij informacijskih znanosti na smjeru muzeologije počne dubinski baviti muzeološkim fenomenima na svim razinama. Širina studija koja uključuje interpretaciju i brigu za baštinu, muzeologiju izvan muzeja i niz specifičnosti u vezama strukturalne (teoretske) i aplikativne (muzeografske) razine muzeologije bitno je različita od one ranijeg poslijediplomskog studija, koji je tada kad je osnovan bio jedina mogućnost muzeološkog obrazovanja u Hrvatskoj.”

“Iako broj doktorata iz muzeologije na našem zagrebačkom studiju nije velik, dovoljno je spomenuti onaj Petera van Menscha *Towards Methodology of Museology* (1993. god.) i Žarke Vujić *Pojam muzeja i oblici sabiranja u Hrvatskoj u XVII. stoljeću* (1998. god.) da bi se prepoznao raspon mogućih doktorskih teza.”

školoivanjem muzejskog osoblja. On je odgovorio na zahtjeve za muzeološkim školovanjem na području bivše Jugoslavije, što praktički znači u dobrom dijelu jugoistočne Europe. On je osposobio određeni broj muzejskih stručnjaka za specijalizirani interes unutar muzejske struke, koji je silom prilika bio usmjeren prema znanstveno istraživačkom radu poslijediplomskog modela. Njegov udio u promjeni postojećih navika i proširenju potrebnih znanja za muzejsku profesiju nije bio suviše velik, jer profesija još tada nije imala jasnu percepciju o školovanju koje je potrebno za ulazak u profesiju.

Dotadašnja praksa koja se temeljila na školovanju kojim se stjecalo znanje za obradu muzejskih zbirki i predmeta koji su ih sačinjavali gledano sa stanovišta temeljnih znanstvenih disciplina kao što su povijest umjetnosti, arheologija, etnologija, povijest, prirodoslovlje i određene tehničke znanosti, bila je ujedno i osnova po kojoj je specijalna muzeologija (podijeljena na temeljne znanstvene discipline) bila dominantna u muzejskom poslu. Drugim riječima, odziv muzejske prakse na nova znanja što su ih donosili magistri muzeologije nije bio revolucionaran, kao ni uloga i značenje tako školovanih stručnjaka u svakodnevnom muzejskom radu i u širenju muzeološkog karaktera novoga znanja.

Druga faza razvitka muzeološkog školovanja koja se temeljila na novoutemeljenom dodiplomskom studiju muzeologije, koji se kao dvopredmetni studij kombinirao s jednom od postojećih akademskih disciplina, traje još i danas i nakon dvadesetak godina djelovanja pokazuje pozitivne i negativne rezultate. Pozitivne utoliko što velik dio mladih ljudi ulazi u muzeje s većim muzeološkim i muzeografskim znanjem pa susljedno, iako polako, mijenja ustaljenu muzejsku praksu. S druge strane, postupno se, iako u maloj dimenziji, otvara mogućnost da se u taj sustav obrazovanja na određeni način uključe i studenti do tada isključenih prirodoslovnih, tehničkih, pravnih i ekonomskih disciplina. Taj se prodor ostvario uvođenjem dopunskog studija muzeologije, uz uvijek otvoreni poslijediplomski studij. Međutim, sustav muzejske prakse, posebice kad se radi o prirodoslovnim i tehničkim muzejima, a u dobrom dijelu i o umjetničkim i arheološkim muzejima, zanemaruje svu korist i dobrobit muzeološkog školovanja koje bi novim mladim stručnjacima otvorilo nove vidove pristupa muzejskim zbirnim fondovima, interpretaciji i komunikaciji muzejskih poruka kao i nužnim vezama koje je važno uspostaviti između kulturne i prirodne baštine "in situ" i muzejskih institucija u interpretaciji cjelovita korpusa baštine kao fenomena koji sve više zanima i na svoj način opterećuje suvremeno čovječanstvo⁴.

Jedan od temeljnih problema muzejske profesije u nas i u svijetu jest u prepoznavanju potrebe muzeološkog školovanja kao uvjeta za ulazak u profesiju. Svi naknadni oblici školovanja, kao što su oni uz rad,

cjeloživotno školovanje i nizovi programa kojima se usavršava profesija, mogu biti tek dodatak na korpus muzeološkog znanja kojim se ulazi u profesiju. Mi to u Hrvatskoj još nismo postigli, a pitanje je koliko cjelokupno okruženje bilo sa strane srednje Europe, bilo pak s jugoistoka Europe, pozitivno djeluje u tom pravcu. Hrvatska muzejska praksa tek će postupno prihvaćati promjene koje će unositi mladi, muzeološki školovani stručnjaci, dok će razvitak svjetske i hrvatske muzeološke misli pomagati da odnos između muzeološkog školovanja, znanstvene potpore koja mu je potrebna i postupnog mijenjanja muzejske prakse dođe do one razine koja će omogućavati kvalitetnu reprodukciju stručnog muzejskog osoblja, dovoljno visoku razinu visokoškolskog školovanja koja će biti prepoznata na europskoj i svjetskoj razini (barem na razini primjene Bolonjske deklaracije) i sukladno tome unapređivanje muzejskog sustava i muzejske prakse.

LITERATURA

- 1 Bauer, Antun (1983.). *Prvi doktorat muzeologije u Jugoslaviji* // Informatologia Jugoslavica, 15(3-4), str. 275-278.
- 2 Bauer, Antun (1983.). *Muzeologija na postdiplomskom studiju* // Informatologia Jugoslavica, 15(3-4), str. 189-195.
- 3 Husar, Milica (1981.). *Struktura studija s popisom nastavnika i suradnika Centra za studij bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti – CSBIDZ* Informatologia Jugoslavica, 13(1-4), str. 13-20.
- 4 Maroević, Ivo (1988.). *Što je u stvari muzeologija?* // Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, XXXVII., 1-2:27-28.
- 5 Maroević, Ivo (1993.). *Uvod u muzeologiju* // Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb.
- 6 Mensch, Peter van (1992.). *Towards a Methodology of Museology*, rukopis, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- 7 Muljević, Vladimir (1981.). *U susret trećoj informacijskoj revoluciji* // Informatologia Jugoslavica, 13(1-4), str. 1-12.
- 8 Podunavac-Škvorc, Branka (1981.). *Bibliografija magistarskih radova iz područja bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti obranjenih na Sveučilištu u Zagrebu: 1966-1981.* // Informatologia Jugoslavica, 13(1-4), str. 21-54.
- 9 Podunavac-Škvorc, Branka (1983.). *Bibliografija magistarskih radova iz područja muzeologije obranjenih na Sveučilištu u Zagrebu: 1966-1981.* // Informatologia Jugoslavica, 15(3-4), str. 305-319.
- 10 Podunavac-Škvorc, Branka (1988.). *Bibliografija magistarskih radova iz područja bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti obranjenih na Sveučilištu u Zagrebu: 1981.-1987.* // Informatologia Jugoslavica, 20(1-2), str. 37-56.
- 11 Podunavac-Škvorc, Branka (1994.). *Bibliografija magistarskih radova iz područja bibliotekarstva, dokumentacije i informacijskih znanosti obranjenih na Sveučilištu u Zagrebu: 1991.-1993.* // Informatologia, 26(1-2), str. 39-46.

Tekst je pročitan na Godišnjoj konferenciji ICTOP-a, u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu, 11. rujna 2003. godine.
Primljeno: 25. studenoga 2003.

“...velik dio mladih ljudi ulazi u muzeje s većim muzeološkim i muzeografskim znanjem pa susljedno, iako polako, mijenja ustaljenu muzejsku praksu.”

⁴ Ovdje termin “opterećuje” nije upotrijebljen u negativnom kontekstu već u stimulativnom, gdje je pitanje baštine često ključno pitanje identiteta pojedinih sredina.

CROATIAN MUSEUM TRAINING - SIGNIFICANCE, DEVELOPMENT AND CONSEQUENCES (It took a third a century to get from a post-graduate course to a wide range of museological training course)

The museology course in Zagreb University is the oldest of its kind in the whole of this part of Europe. Contemporary with the foundation of the Department of Museum Studies in Leicester, it preceded the courses of the Museum Training Institute of Bradford, UK, and one of the best known museological courses, offered within the framework of the Reinwardt Academie of Leyden (today in Amsterdam). It should be said that this course also predated a number of prestigious museological courses in the Scandinavian countries. Only in Portugal, England, France, Germany and the Czech Republic do such courses have a longer history.

(...) When almost forty years ago, at the beginning of the 1960s Professor Božo Težak founded the Centre for Graduate Studies in Librarianship and Documentation and Information Sciences (1964), which from 1967 well nigh to 1990 worked within the context of the Referral Centre of the University of Zagreb, hardly anyone could have predicted the revolutionary changes with respect to the position and role of the information sciences that then started to take shape all round the world. (...) In this centre a link was established between librarianship, which handled books and publications as sources of information and transmitters of knowledge, documentation science, which necessarily accompanied all research processes, recording the courses of processes and their results, and becoming thus a new source of information, and information sciences, which became synonymous for dealing with information irrespective of the origin of it or how it was conveyed. The linkage of librarianship and information sciences was later to become a completely normal phenomenon in the Anglo-Saxon world, showing that the intentions of Professor Težak had certainly been properly directed. (...) As long ago as 1983 in Zagreb, through a decision of the Association of Croatian Universities, the information sciences were recognised as an academic discipline, or a scientific field within the framework of the domain of the social sciences (Maroević, 1988:27), with the proviso that it entered into the classification of science with all of its branches: social and humanities information science,

museology, librarianship, documentation and archive sciences, communications studies and lexicography, which did not only fill in the gaps in the structure of science, but also opened up the legal possibility for the foundation of classical bachelor, master and doctoral courses in the existing faculties in the whole wide range of the information sciences.

DEVELOPMENT AND CONSEQUENCES. If we look at the development of museological training in Zagreb University over the last almost forty years, we will notice some laws of development and some of the special features of this course. The course started at the postgraduate level, at the level of the university as a whole to boot, outside the strict divisions that characterised university studies at Zagreb, organised along faculty lines. This university level, irrespective of certain formal shortcomings, obviated any strict barriers between the different academic areas and disciplines, which were able indirectly to affect the museology course within the framework of the course for librarianship and documentation and information sciences. Twenty years were enough for this course of studies to show all its advantages as well as certain drawbacks vis-à-vis the currently existing course, particularly as compared with the preparatory undergraduate and the later doctoral level. It filled in the blanks in the area that when it was founded had no precisely defined models or rules either in this country or anywhere else in the world. As for museology, the course was created at the same time as the first international ICOM Basic Syllabus, in parallel with the origin and work of the first international ICOM committees to start dealing with museology and the training of museum personnel. It responded to the requirements for museological training in the former Yugoslavia, which mean in effect in a large part of SE Europe. It qualified a certain number of museum experts for specialised interests within the museum profession, who by force of circumstances were oriented towards the scientific research work of the postgraduate model. Their share in the modification of the existing habits and the expansion of the required expertise for the museum profession was not overly large, because the profession did not at that time have a clear perception about training as an entry requirement. Practice to date, based on the training through which one acquired knowledge for the handling of museum collections and the items of which they were composed, looked at from the standpoint of the fundamental academic disciplines, such as history of art, archaeology, ethnology, history, natural history and certain technical sciences, was at the same time the basis according to which specialised museology (divided into the fundamental scholarly academic disciplines) was dominant in museum work. In other words, the response of museum practice to the new knowledge brought by people with master's degrees in museology was not revolutionary, as was not the role and importance of experts trained in this way in the everyday work of museums and in the diffusion of the museological character of the new knowledge. Phase two of the development of museological training, founded on the newly created undergraduate course of museology, which, as a dual-major course was combined

with one of the existing academic disciplines, is still going on, and after some twenty years of operations has shown both positive and negative results. Positive in that a large number of young people are going into the museums with greater museological and museographic knowledge and in accordance, if slowly, they are changing standard museum practice. On the other hand, gradually, although in small dimensions, the possibility is being created that in a certain way, students of disciplines up to that time shut out, from the disciplines of natural history, technology, law and economics, are being let into this system of training. This breakthrough was created with the introduction of the additional museology course, in conjunction with the postgraduate course that is still open. However, the system of museum practice, particularly to do with the natural history and technical museums, and to a good extent in connection with art and archaeological museums, tends to ignore all the advantages and advances of museological training that might give young new experts new ways of approaching the museum collective stocks, to the interpretation and communication of the museum messages and to the necessary connections that it is important to set up between the cultural and the natural heritage "in situ" and museum institutions in the interpretation of the entire corpus of the heritage qua phenomenon that increasingly interests and in its own way is a burden to contemporary mankind.

One of the fundamental problems of the museum profession, both here and in the world at large, lies in actually recognising the need for museological training as a condition for entry into the profession. All subsequent forms of training, such as on-the-job training, mid-career training and the numbers of programmes in which the profession receives further training can be only an addition to that body of museological knowledge with which one enters the profession.

In Croatia we have not achieved this yet, and the question is how much the entire environment, whether of Central or SE Europe is positive in its influence. Croatian museum practice will only gradually be able to accept the changes that young museologically trained experts are going to bring in, while the development of world and Croatian museological thinking will help the relation between museological training, the scholarly and scientific support that it needs, and the gradual modification of museum practice to attain a level such as to make possible a high quality turnover of qualified museum personnel, a high enough level of tertiary level education that will be recognised at European and world levels (at least at the level of application of the Bologna Declaration) and in line with this, the improvement of the museum system and museum practice.

The summary contains an editorial selection of stressed points from the paper by Professor Ivo Maroević "Croatian Museum Training - Significance, Development and Consequences (It took a third of a century to get from a postgraduate course to a wide range of museological training courses)" read at the ICTOP conference Museum, Heritage and Related Programmes in the Region, Ljubljana (Slovenia), Zagreb (Croatia), 2003.